

Hvad sa Torsdag 13. juni 1940

Victor Mogens?

Efter anmodning av lesere
bentar vi Victor Mogens
kringkastingsforedrag:

Den 9. april blev vårt land krigsskueplass for de kjempende stormakter — og hvad verre var: vi blev selv krigførende — uten å være interessert i de krigsmål, som disse stormakter hadde opstilt for sin kamp. Vi oplevde det tilsynelatende merkelige tilfelle at tyske og allierte stridskrefter i samme øieblikk var på vei mot vår kyst — ja, det så ut som et tilfelle, men det hadde i virkeligheten sin ganske naturlige sammenheng.

Så vi husker fant England — og det er Frankrike — det nødvendig å garantere Polen, da dette land følte sig truet av de tyske revisjonskrav. Vestmaktene samlede militærmakt blev stilt bak Polens nei til det tyske forslag om en fredelig løsning av et problem som en gang måtte løses.

I løpet av 18 dager var Polen knust, uten å ha sett antydning til hjelp fra garantistene, og Hitler spurte i sin riksdagstale den 6. oktober om det nu ikke kunde være tid til å forhandle om en omfattende ordning av alle problemer, som kunde gi «alle en følelse av sikkerhet og ro og dermed av fred».

Fredsappellen blev avvist. Den 12. oktober erklærte Chamberlain i parla-

Men jeg bygger også på et ennå ikke offentliggjort dokument, som er i min besittelse, og som gjengir en uttalelse av den britiske minister i Oslo, efter at han var kommet over grensen til Sverige. Denne uttalelse

går ut på at det allerede innledede britiske angrep på Norge hadde til hensikt både å lokke tyske flåtestyrker ut i Nordsjøen og å vinne tyske troppesstyrker fra vestfronten og den belgisk-nederlandske grense nordover, for at vestmaktene derefter kunde gjennomføre sitt angrep mot Tyskland gjennom Belgien og Nederland. På spørsmål fra min hjemmelsmann — hvis pålitelighet jeg innestår for — om hvordan det da kunde gå til at tyskerne kom først, svarte den britiske minister: «De må ha hatt et bedre spionssystem i England enn vi selv visste.»

Men denne glimrende tyske etterretningstjeneste gir oss altså forklaringen på at to fiendtlige flåtestyrker samtidig var underveis mot vårt land, den ene for å angripe det, den annen for å forhindre at dette angrep lykkedes. Tyskerne kom først. Det dreide sig om timer. Det er ikke usannsynlig at det var til vår lykke. Hvis den annen part var nådd først frem må vi gå ut fra at vår regjering og våre militære sjefer vilde satt alt inn på å forsvare vår nøytralitet også mot den kant, og vi vilde under dette forsvaret vært henviset til tysk hjelp. Det er grunn til å tro at den ikke vilde blitt så valen, som den vi omsider fikk fra den annen part, og hadde tyskerne vært nødt til å fravriste sine fiender Oslo, Bergen, Trondheim og andre kystbyer med makt, vilde det neppe vært mer igjen av disse byer enn det i dag er av Varsjva eller Rotterdam. Den hjelp vi fikk blev — vi må vel ha lov til å si gudskjelov — ikke fullt så effektiv, selv om den har kostet oss adskillig.

Det være langt fra mig å hebreide våre statsmakter at de — riktig nok på en merkelig måte — reiste motstand mot den makt, som tilfeldigvis blev angriperen. Hvis jeg skal hebreide disse statsmakter noe må det være at de gjennom stormingsperiode eller stormingsperiode hadde gjort det umulig for oss å reise noe effektivt forsvaret. At de hadde nektet våre gutter øvelser og våben, at de hadde forhindret våre offiserer fra å dyktiggjøre sig for sitt kall, at de hadde overbort alle alvorlige advarsler, at de brukte skatteborgernes penger til luksus og

partipolitisk reklame i stedet for til landets forsvaret, at de endelig opstillet og proklamerte teorien om et etiketteforsvaret, men at de samtidig forlangte at dette forsvaret skulde være et eksistensforsvaret — alt dette kunde jeg tenke mig å hebreide disse statsmakter, men dette angrep retter jeg ikke mot dem for alvor, før de en gang i fremtiden får anledning til å forsvare sig.

Og jeg vil straks nevne et viktig moment, som tjener til deres undskyldning. De reiste motstand på sin hodeløse måte i tillit til Englands løfte om hjelp. Den 10. april blev dette løfte gjennakt i de høitideligste former i det britiske parlament av statsminister Chamberlain. Han lovet oss «all den støtte og bistand som det står i de alliertes makt å yte». I tillit til dette

NORGES

102920

HANDELS og SJØFARTSTIDEN

løfte blev våre sønner sendt i ilden mot verdens sterkeste militærmakt, og ære være dem for at de gav oss beviset for at vår forsvarsvilje ikke er drept under 126 års fred og den systematiske undergraving av vårt forsvaret.

Men vi måtte være på det rene med at alene hadde vi intet håp i den kamp, som vi blev kommandert ut i. Vi måtte stole på hjelpen.

I dag kan vi bedømme den — som Polen kan bedømme den, som Nederland og Belgia kan bedømme den. Det er sikkert mange av mine lyttere som har bedre anledning enn jeg til å felle en dom over verdien av den hjelp som det stod i de alliertes makt å yte oss. Hvis vi skal bedømme denne makt ut fra verdien av denne hjelp, da har for oss utgangen av denne krig lenge måttet være klar. Det er en så altfor takknemlig oppgave å karakterisere denne «hjelp» både dens kvalitet og dens kvantitet — at jeg rekonserer.

Men for oss består et annet spørsmål: Hvorfor var ikke hjelpen likere, hvorfor blev det ikke satt mer inn for å hjelpe oss? Svaret er likefrem: Fordi forsvaret av Norge for Norges skyld var dem likegyldig, og fordi erobringen av Norge, efter at tyskerne hadde besatt det, vilde bli for kostbart.

Og så fikk vi den 9. juni, to måneder efter at vi blev trukket inn i kri-

gen, melding om at også hjelpen for Nord-Norge var trukket tilbake, fordi det var nødvendig for vestmaktene å samle alle sine krefter på andre fronter. For oss er det bare å konstatere at vi er forrådt, at vi var utsett som offer for vestmaktene krig mot det nye Tyskland, og at vi nu kastes til hundene, når man ikke lenger har interesse av oss som krigsskueplass.

Hvorfor er jeg kommet hit op i studio i Oslo for å si alt dette? Vil noen påstå at jeg nytter den lille situasjon til å la min røst høres i øfren? Da kjenner de mig dårlig. Eller tror noen at jeg har latt mig kommandere hit op? Da kjenner man mig ennå dårligere. Det burde være klart for alle, som kan tenke, at jeg for lengst kunde gjeninntatt den plass ved mikrofonen, som jeg hadde i ti år, hvis jeg hadde villet. Men jeg har ikke villet. Jeg har ikke villet fremkomme med min bedømmelse av begivenhetene på denne måte, så lenge en eneste landsmann stod i kamp efter en befaling, som soldater hadde å lytte. Jeg vilde ikke, fordi jeg ikke vilde berøve dem troen, fordi jeg visste at deres kampånd var vår nasjons høieste aktivitet i denne fornedrelsens tid, selv om det skar mig i hjertet å vite at disse våre gutter satte sine liv inn for en sak, som ikke er vår.

Er det for å si noe så upopulært jeg er kommet hit op i studio. Å nei, jeg kunde nøie mig med det redskap jeg har i mine trykte publikasjoner til å utbrede upopulære meninger fra et folk, som ikke vil tro sine egne øine. Når jeg står her er det for å si et ord til landsmenn over alle fronter og alle partigjerder, et ord som må sies efter den kunngjøring vi igår fikk fra London. Det meldtes oss først at den norske overkommando — efter vestmaktene siste forrederi mot oss — hadde innstilt fiendtlighetene med krigens og regjeringens samtykke. De engelsk-fransk-polske hjelpetropper trakk sig tilbake og overløt våre folk til sin skjebne «uten tilstrekkelige mengder av ammunisjon og fly til å forsette kampen mot den tyske overmakt, for å sitere kommunikeet. Det er vi vant

Del I.

+ Del II

mentet at England vilde kjempe videre — for de små nasjoner.

Imidlertid fortsatte denne merkelige krig. Og vi kom — efter våre store offer på den britiske blokadekrigs alter — frem til den svarteste dag i vår nyere historie: den 9. april 1940, den dag da store flåtestyrker fra begge de krigførende parter samtidig dampet mot vår kyst. Et tilsynelatende merkelig tilfelle av samtidighet. Men alt har å forklares, også denne merkverdighet.

Sammenhengene er følgende. Vestmaktene hadde efter syv måneders krig innsett at de ikke kunde beseire Tyskland ved et frontalt angrep mot den — nu i dag urokelige vestvold, som de aldri har våget noe alvorlig angrep mot. De så sig derfor om efter muligheter for angrep fra flanken — fra syd eller nord. Finnland stod lenge under diskusjon som en mulighet, men finnene forstod hensikten, og den finske appell om militær intervensjon kom ikke, tross sterkt press. Det neste land som kom i faresonen var Norge. Dets nøytralitet gav Tyskland et fredet farvann langs vår kyst, og i Narvik hentet Tyskland den svenske malm. En besettelse av den norske kyst var derfor det virksomste middel til å gjøre sjøblokaden mot Tyskland helt effektiv. Tyskland hadde derimot den største interesse av å om-

rettholde vår nøytralitet, som bød det store fordeler, mens det på den annen side ikke hadde noen interesse av å splitte sine krefter ved utvidelse av krigsskueplassen til et så vanskelig land som Norge. Dette er egentlig selvinnsende.

De offentliggjorte dokumenter har også levert et uimotsigelig bevis for at vestmaktene hadde planlagt et angrep på vår kyst den 23. mars og det blev innledet den 7. april.

Hvad sa Mogens? Victor

Norges Handels- og Sjøfartstidende
13/6.1940
Del 2.

til. Men så heter det at etter den siste kamp for Polen eller mot nazismen eller for den britiske malshavn Narvik eller hvad nu regjeringen trodde at den lot våre gutter kjempe for, er avblåst, så skal — heter det videre — nordmennene delta i kampen på andre fronter, og det antydes at unge bare «inntil videre» er opgitt som krigsskueplass. Det er altså utsikt til å få ennå flere byer lagt i ruiner. Inntil videre er kampen forlagt utenfor landets grenser. Det må bety at norske soldater skal fraktes som leietropper til Frankrike, og at norske sjøfolk skal ofres i den farligste krigsfart.

Min elte vanvidd har jeg bedt om å få reise en protest, som når over hele landet. Jeg vil si til dere gode landsmenn utenfor det hittil okkuperte område, ja jeg kan si alle utenfor Oslo følgende:

Vi her nede har hatt en følelse av at d. utenfor, som mere eller mindre har hatt kampen inn på livet av dere, ikke har forstått at vi også har hatt vår temmelig harde kamp å bestå. Dere har ikke villet innse at enkelte av deres landsmenn her nede, som i kraft av en stilling og sin ansvarsfølelse har vært nødt til — i almenhetens interesse — å pleie forhandlinger med okkupasjonsmakten for å redde hvad reddes kan og gjøre forholdene så levelige som mulig, at disse landsmenn utelukkende har vært drevet av fedrelandskjærlighet og plikttroskap. Jeg vet at denne opofrende gjerning til og med har vært betegnet som landsforræderi. Og jeg vet at jeg selv i dette øieblikk utsettes for den samme forsmædelse, når jeg gir dere denne forsikring:

Bortsett fra sympatier og antipatier, bortsett fra ønsket om at den ene eller den annen av stormaktene skulde vinne krigen må man fra et 100 pct. norsk standpunkt si at det var det største uheld i vår historie å oprettholde krigstilstanden med Tyskland, ofre norske verdier og norsk blod i en fortsatt krig efter at de såkalte hjelpetropper hadde trukket sig tilbake og opgitt hele Syd- og Mellem-Norge. Vi hadde i det øieblikk ingen norsk interesse... å kjempe for — ti det er ingen norsk interesse å sikre Narvik for England — og vår nasjonale ære var reddet i større mon enn de riddere av det brukne gevær, som i det siste har vært

våre makthavere, hadde rett til å vente. Dere — tillater vi oss å si — dere som så lenge har drevet deres klassepolitiske og partipolitiske spill med dette folk, dere som ut fra en unasjonal innstilling, en feig mistenksomhet mot de nasjonale krefter i folket hadde gjort det forsvarsløst, dere tillater dere å sette hele den norske nasjons fremtid inn på et så usikkert kort som vestmaktens seir. Det er ikke bare vanvidd, det er den største forbrytelse, som er begått mot dette tålmodige og sentenkte folk.

Og vi har tenkt mere i denne tid, da vi har vært tause. Vi har spekulert på hvordan i all verden det har vært stelt med fornuften og logikken på den annen side av fronten. Hvis De, hr. Nygaardsvold, hadde sluttet fred efter deres hjelpetroppers glimrende tilbaketog fra Andalsnes og Namsos, kunde De da tenke Dem, at de makter som hadde fått oss inn i krigen og hadde lovt oss

hjelp av all sin kraft, at de ved fredsslutningen vilde behandlet oss dærlig, fordi vi opgav et felttog som de selv hadde opgitt? Tror De at de vilde beholde hele vår handelsflåte, når de hadde seiret i sin kamp for de små nasjoner, for retten og rettferdigheten? Nei, så galt trodde De vel ikke om dem. Men når De allikevel fortsatte krigen mot Tyskland, regnet De ikke da et øieblikk med den mulighet, at Tyskland kunde bli seierherre? Og tenkte De ikke på, at en fortsatt krig vilde stille Deres land ugunstigere ved fredshandlingene? Med andre ord: Hvad mente De å opnå for Norge ved å fortsette krigen efter 2. mai? Det spørsmål vil De en gang bli nødt til å svare på, hvis De har mot til å stille Dem til regnskap.

Det var den 2. mai hjelpetroppene løp ombord på sine skib i Andalsnes. Den 9. juni, to måneder efter krigens utbrudd, innskibet de siste blandede tropper sig i Narvik og overløt sine norske kampfeller til sin skjebne. Vi fikk denne tragiske, men lenge imøtesette meddelelse samtidig som vi fikk vite at kongen, kronprinsen, statsministeren og andre regjeringsmedlemmer sammen med stortingets førstepresident var havnet i England. Altså: overkommandoen i Nord-Norge hadde kapitulert, våre statsmakter var flyktet ut av landet, men fremdeles skulde det ikke sluttet fred. Norges deltagelse i Englands kamp skulde fortsettes, het det, men deltagelsen skulde forelegges utenfor landets grenser. Dette meddeles oss i en proklamasjon, som kommer over Sverige, det gjentas i radiøen fra London, som gir oss gleden av å høre «Ja vi elsker» i intim tilknytning til den polske nasjonalsang — formodentlig for å minne oss om hvorfor vi har ofret byer og blod i denne krig. Men vi her nede sier: her ophører all fornuft, og et hvert resonnement er overflødig. Det er rimelig og naturlig, at denne umulige situasjon har fremkalt engstelse og forvirring i folket, ti selv ikke de vise fedre på Eidsvoll hadde forutsett en situasjon som den vi nu er oppe i. Men det som det nu gjelder er å bevare fatningen og av alle krefter ta fatt på landets gjenopbygging i tillitsfullt samarbeid. La våre fedre, som for over 100 år siden reddet vår frihet og reiste vårt land fra nødsår og krigsår, være vårt forbillede. Nu ligger det til oss å nyskape forholdene. Det er vi som nu må gripe aktivt inn. Det er vi som nu må ta fatt på alle områder, det økonomiske og kulturelle, i forvaltning og styre og bygge op det nye.

Jeg har bedt om å få denne halvtimes i radio, også fordi jeg tror det vilde være nyttig å få bragt litt klarhet i forholdene. Man vil kanskje spørre med hvilket rett jeg har tatt ordet. Jeg vil svare: med den rett som enhver nordmann har, som med engstelse ser på utviklingen, og som tror å kunne se en vei innenfor vår forfatnings ramme. Min stilling som Fedrelandslagets formann skulde ikke gjøre det mindre naturligt at jeg tog ordet i denne stund. Denne organisasjon, som er skapt av dette århundres to største nordmenn, Chr. Michelsen og Fridtjof Nansen, har alltid vært ledet i disse to patrioters ånd, det har alltid vært i pakt med det unge og sterke i vårt folk og i tiden, og det har alltid søkt å samle de nasjonale og byggende krefter i nasjonen uten tanker om egen vinning. Men jeg taler ikke her min organisasjons sak og aller minst min egen sak. Jeg taler Norges sak.

Leve Norge!